

Висновки. Психологічні особливості сприйняття зовнішньої реклами є важливим оціночним фактором людини не тільки в процесі вибору товару, що рекламується, але й суспільному житті, усвідомленні себе як громадянина держави. Зовнішня реклама, яка спирається на означені вище положення та виконана на високому професійному рівні допоможе у формуванні естетичного смаку споживачів та їх духовної культури.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Подальшого дослідження потребують визначення ролі та особливостей впливу рекламної вівіски та вітрин в цілому комплексі рекламної компанії, що застосовується торговельною маркою, вплив змісту, форми та кольору вівіски на ефективність сприйняття рекламної продукції.

Література

1. Кеворков В. В. Некоторые аспекты психологии восприятия рекламы // Наружная реклама. - 2003. - № 3. - С. 56-58.
2. Марченко А. А. Виховний вплив реклами // Педагогіка вищої та середньої школи. Зб. наук. праць № 10. Художньо-педагогічна освіта XXI ст.: теорія, методи, технології / Ред. кол. В. К. Буряк та ін. - Кривий ріг, КДПУ, 2005. - 356с.
3. Общая психология / Под ред. В. В. Богословского и др. - М.: Просвещение, 1981. - 383 с.
4. Пронина Е. Психологическая экспертиза рекламы. Теория и методика психотехнического анализа рекламы // Наружная реклама. - 2003. - № 2. - С. 68-76.
5. Ромат Е. Реклама. - К., 2000. - 480 с.

ОПАНАС СЛАСТЬОН ЯК ДОСЛІДНИК ОБРАЗОТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ КОБЗАРЯ

Удріс І. М.

Криворізький державний педагогічний університет

***Анотація.** В статті розглядається питання висвітлення малярсько-графічного спадку Т. Г. Шевченка в публікаціях О. Сластьона. На основі аналізу статей дослідника початку ХХ століття характеризується один з аспектів становлення українського шевченкознавства як важливого напрямку розвитку сучасної науки про мистецтво.*

***Ключові слова:** живопис та графіка Т. Шевченка, мистецтвознавство початку ХХ століття, публікації про образотворчу спадщину митця.*

***Анотація.** Удріс І. Н. Опанас Сластьон как исследователь изобразительного наследия Т. Г. Шевченко. В статье рассматривается вопрос освещения живописно-графического наследия Т. Г. Шевченко в публикациях Опанаса Сластьона. На основе анализа статей исследователя начала ХХ столетия характеризуется один из аспектов становления украинского шевченковедения как важного направления развития науки об искусстве того времени.*

Ключевые слова: живопись и графика Т. Шевченко, искусствознание начала XX столетия, публикации об изобразительном наследии художника.

Annotation. *Udris I. Opanas Slastyon as a researcher of Shevchenko's heritage in painting. The article gives a broad outline of Slastyon's publications investigating Shevchenko's painting and graphic works. Shevchenko's paintings are considered to be an indispensable constituent of the process coming into being and developing the art science that deals with particular historic period.*

Key words: *Shevchenko's painting and graphic works, the art science at the beginning of the 20-th century, publications on the painter's heritage in painting.*

Постановка проблеми. Завдання приєднання України до європейського освітнього простору обумовлюють необхідність пошуку шляхів оновлення змісту освіти. Водночас, в галузі мистецької та мистецько-педагогічної освіти все більшого значення набуває проблема збереження і розвитку вітчизняних культурних надбань, підготовки фахівців, здатних творити національне мистецтво і виховувати національно-свідомих громадян нашого суспільства. Зазначені завдання вимагають поєднання у навчальному процесі досягнень сучасної світової освіти, новітніх технологій з освоєнням власних традицій у галузі освіти та художньої культури. У фаховій підготовці вчителів образотворчого мистецтва значну роль повинно відігравати ознайомлення не лише українським образотворчим мистецтвом, а й з історією його дослідження вітчизняною наукою. Особливо вагомим у цьому контексті є, на нашу думку, комплексне вивчення образотворчої спадщини Т. Г. Шевченка та перших кроків становлення шевченкознавства як особливої міжгалузевої науки. Роботу виконано у контексті НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз досліджень та публікацій. Загальні питання розвитку українського мистецтвознавства часів його становлення містяться в публікаціях М. Селівачова, Л. Соколюк, М. Криволапова, В. Ульяновського, О. Франко, В. Ханка. Історія дослідження малярсько-графічного доробку Т. Г. Шевченка висвітлюється в статтях О. Сидора, А. Жаборюка, В. Яцюка. Однак, питання становлення і загальних

тенденцій розвитку на першому етапі науки про мистецтво взагалі і шевченкознавства – зокрема – потребує подальшого вивчення.

Мета статті: розглянути стан збирання інформації про образотворчу спадщину Кобзаря, її дослідження та популяризацію у перших десятиліттях ХХ століття на прикладі аналізу мистецтвознавчих публікацій одного з найяскравіших представників національної художньої інтелігенції тих часів О. Сластьона.

Отримані результати. Українське мистецтвознавство як самостійна наукова дисципліна формується на початку ХХ століття на основі вже досягнутих аматорським мистецтвознавством останньої третини ХІХ століття успіхів у вивченні національної образотворчої спадщини. Історія збирання, дослідження і популяризації творів вітчизняної архітектури, живопису, графіки, народного мистецтва на етапі становлення пов'язана з прізвищами відомих науковців О. Лазаревського, П. Лебединцева, О. Прахова, В. Горленка, П. Лашкарьова, М. Петрова, М. Сумцова, Є. Редіна та багатьох інших. З перших кроків українська наука про мистецтво звертається до вивчення творчості Шевченка-художника.

Однією з яскравих постатей української художньої культури кінця ХІХ – початку ХХ століття був О. Сластьон (1855 – 1933). Вважаючи обдарований, він яскраво виявив себе як архітектор, графік і живописець, дослідник-теоретик, етнограф і педагог. За своїми переконаннями митець був відданим патріотом України, вважаючи своїм призначенням служіння її народові в якості дослідника, збирача та зберігача, популяризатора національної культури і утвердження її самобутності. Протягом багатьох років він викладав у Миргородській художньо-промисловій школі ім. М. Гоголя, виступив одним із основоположників вивчення українського архітектурного стилю та його відтворення в архітектурній практиці початку ХХ століття, організував миргородський краєзнавчий музей. Серед розмаїтої спадщини О. Сластьона – ілюстрації до поезії

Т. Г. Шевченка, зокрема – славнозвісне видання 1885 року поеми «Гайдамаки», а також – статті, присвячені образотворчій спадщині Кобзаря.

Шевченкознавчі публікації О. Сластьона свідчать про глибоке знання і глибоко індивідуальне сприйняття графічно-малярського доробку Т. Г. Шевченка. Невеликий внесок у результативну діяльність журналу «Київська старовина» по збиранню найрізноманітнішої інформації про митця О. Сластьон зробив повідомленням, де сповіщав про речі, які належали Шевченку та його зображення [1]. Працюючи з початку 1900-х років у Миргороді в Гоголівській художньо-промисловій школі, О. Сластьон був дописувачем часопису «Рідний край», що був започаткований у 1905 році при сприянні адвоката М. Дмитрієва, П. Мирного та Г. Коваленко в Полтаві. В 1906 році в ньому опубліковано розвідку митця «Шевченко як маляр» [2]. З перших рядків у публікації ясно прочитується кредо автора – палкого прихильника давньоукраїнського мистецтва, духовних цінностей свого народу, що реалізовував свої погляди в практичній мистецько-етнографічній роботі. Він дивується і висловлює жаль з того приводу, що Т. Шевченко мало цікавився як художник етнографічними формами українського життя. Навіть численні, всім відомі шевченкові малюнки і акварелі вітчизняних архітектурних пам'яток і краєвидів з'явилися, як відзначає О. Сластьон, не з власного бажання поета, а відповідно до програми археографічної комісії, співробітником якої він був. Водночас, вчений сам відповідає на свої дорікання щодо причин такої байдужості сакраментальними словами сучасника і близького знайомого Т. Шевченка художника А. Честаховського: «Зовсім, голубчику, тоді другі часи були і нікому того в голову не приходило» [2, 14].

Вчений віддає належне творчій особистості вчителя Т. Г. Шевченка К. Брюллова як митця, що на той час, за словами автора, «царював» у

живописі не лише російському, а й загальноєвропейському. Причину безумовної майстерності цього митця О. Сластьон вбачає в спадковій обдарованості – від діда-прадіда, які були фаховими живописцями. Зазначаючи, що Т. Г. Шевченко, як більшість сучасників, знаходився в галузі живопису під значним впливом творчості К. Брюллова, автор підкреслює, що в поетичній творчості Кобзар безмірно випередив свій час реалізмом і глибиною всесвітньо вагомих, тем і питань своїх творів. Отже, О. Сластьон піднімає загальнотеоретичне питання про взаємозв'язки та лідерство у системі мистецтв. Він зазначає, що вербальні мистецтва динамічніше реагують на зміни у суспільстві. Крім того, вчений вважає, що коли слово і поетична творчість залежать майже виключно від «таємної сили, яку ми звемо таланом», то пластичні мистецтва крім того потребують ще «студії і щоденної практики» [2, 15]. Поза тим автор констатує, що у шевченкові часи соціальна природа народного мистецтва не цікавила навіть передових науковців і критиків.

Окреслюючи в загальних рисах образотворчу спадщину митця, О. Сластьон робить акцент спочатку на київському періоді, зокрема – на творчому спілкуванні з сєднєвським поміщиком А. Лизогубом і виконаних там роботах. Вчений не ставить за мету подавати художній аналіз окремих творів київського періоду і лише коротко визначає найвагоміші, на його думку, досягнення. Серед них – «Живописна Україна» та деякі пейзажні акварелі.

Біографічний підхід до висвітлення теми переважає і в характеристиці шевченкової діяльності часів заслання. Опираючись на щоденникові висловлювання Кобзаря, О. Сластьон наголошує на жакхливих соціальних умовах, в яких опинився митець як причині його перереалізованого образотворчого потенціалу. Дивує, що автор взагалі не характеризує графічні роботи тих років, не згадуючи навіть «Притчу про

блудного сина». Водночас, він розповідає про відомі з листів та спогадів сучасників скульптурні композиції Т. Шевченка [2, 15].

Так само побіжно оглянуто в статті і здобутки останніх років життя поета, коли ним були створені прекрасні офорти. Автор більше уваги приділяє біографічним фактам, ніж творчій спадщині.

Наприкінці статті дещо несподівано – з огляду на відчутне біографічне забарвлення всього нарису – О. Сластьон вважає за необхідне дати загальну підсумкову оцінку художньому значенню образотворчості Т. Г. Шевченка. Висновки автора ґрунтуються не на викладеному матеріалі, а на загальному його знайомстві з творами митця. Як пристрасний патріот, вчений на чільне місце ставить малярські твори Кобзаря, пов'язані з історією України і вважає, що митець був першим у цій царині, хто відтворив теми національної історії [2, 16]. Високо цінує автор і жанрові композиції з життя народу, такі як «Катерина» та «Судня рада», але переважно за зміст, а не художні якості. Більше подобаються О. Сластьону з точки зору фахової майстерності архітектурні пейзажі митця.

Короткий підсумок автор завершує уславленням шевченкової поезії та її ролі у формуванні національної свідомості нашого народу. Тут знову – майже мимоволі – проявляється характерна для XIX століття тенденція до порівняння в оціночних характеристиках образотворчості з поетичною спадщиною Кобзаря.

Всі положення розглянутої роботи лягли в основу наступної публікації О. Сластьона, уміщеної у петербурзькому виданні «Малюнки Т. Шевченка». 1911 року [3]. Стаття недаремно називається «Шевченко у мистецтві», виступаючи як додаток до анотованого каталогу шевченкових творів. Як і в попередньому нарисі, вгор розглядає образотворчу спадщину митця у порівнянні з поетичною на основі біографічного підходу. Проте, є низка нюансів, що свідчать про зростання загального рівня сприйняття

малярсько-графічних робіт Т. Г. Шевченка та поглиблення вищевикладеної авторської позиції.

Стаття відкривається блискучим аналізом провідних тенденцій класицистичного мистецтва першої половини ХІХ століття і тогочасної академічної художньої освіти. З уципливою іронією та глибоким знанням справи О. Сластьон – сам випускник Академії – характеризує «школу», засновану на жорстких канонах «схоластичної організації всіх боків малярства» [3, 1]. Він проводить чітку межу між близьким йому сучасним мистецтвом реалістичного спрямування і уподобаннями часів «божественного Брюллова», коли була розповсюджена практика «пристосовування живої натури до мертвих гіпсових куснів», а трактовка тем і сюжетів базувалась на усталених правилах і нормах краси [3,3]. Тому і в творах Т. Шевченка як представника мистецького життя своєї доби автор виявляє ті ж «надміру вирафіновані і фантазовані» риси, умовні пози, пропорції, колорит тощо.

Характеризуючи творчість Кобзаря у контексті мистецтва класицизму, вчений відмічає високий фаховий рівень, якого досяг митець за короткий час навчання в Академії. Згадуючи отримані Т. Шевченком нагороди і відзнаки, автор наголошує на безумовній природній обдарованості митця. Однак О. Сластьон, як і в попередній публікації, наголошує на незрівнянно ширших можливостях вербальних засобів втілення переживань і почуттів, пояснюючи цим вибір Кобзаря на користь словесній творчості [3, 5].

Безпосередній огляд малярських та графічних робіт Т. Шевченка відбиває вже згадані погляди автора на пріоритети в галузі тем і сюжетів образотворчого мистецтва: маємо на увазі дорікання щодо недостатнього відображення в творчості митця етнографічних особливостей життя українського народу. В цій частині публікації привертає увагу інформація вченого про роботи Т. Шевченка в приватних збірках сімей Закревських та

Катериничів. Практично не характеризуючи образотворчий спадок митця часів заслання, О. Сластьон досить детально перераховує і високо цінує важливі графічні твори останніх петербурзьких років його життя. Зокрема, він підкреслює своє твердження про те, що Т. Шевченко був першим російським офортистом [3, 12].

Загальне значення образотворчої спадщини Т. Шевченка О. Сластьон визначає в підсумкових рядках роботи. Важливим для подальшого розвитку шевченкознавчих досліджень є підкреслена авторська думка про те, що Т. Г. Шевченко, як і кожний митець, був «майстром свого часу» [3, 13]. Хоча в конкретних аналізах вчений фактично ігнорує свою тезу, але таке твердження впливало на становлення об'єктивного сприйняття шевченкового мистецтва не у порівнянні з початком ХХ століття, а в контексті його власної доби. Повторюючи висновки попередньої статті, О. Сластьон на перше місце ставить твори митця з української історії та жанрові композиції з сучасного народного життя. Високо цінує автор і портретну спадщину Кобзаря, особливо – акварельні роботи, в які «повні виразу якоїсь лагідності і чудово передають характер людини» [3, 13]. Не погоджуючись з думкою В. Горленка про те, що жанровими уподобаннями Т. Шевченка слід вважати «портрет і тип», вчений переконує читача, що митець був «історико-жанрист чистої води» [3, 14]. Але найбільш пророчими сприймаються слова О. Сластьона про поширення всесвітньої слави Кобзаря. «Предивне діло ми бачимо: мистецтво в найширшому розумінні слова, поезія, музика, малярство, скульптура а далі критика, література, наукові, філософічні досліди, всі вони в'ються і купчаться коло його світлого блискучого таланту» [3, 14].

В 1914 році О. Сластьон відгукується на ювілейні вшанування невеличкою розвідкою в журналі «Сяйво» «Ще не знайдені малюнки і мало звісні погруддя Шевченка» [4] Але в ній йдеться лише про відомий авторіві зі слів Ф. Лизогуба альбом малюнків Шевченка, що належав його

сім'ї і на час написання статті був втрачений. Крім цього автор інформує про скульптурний образ Кобзаря роботи В. Беклемішева, втрачену форму погруддя Т. Шевченка роботи професора Піменова та погруддя в садневському парку.

Висновки. З наведеного огляду можна зробити висновок, що О. Сластьон своїми шевченкознавчими статтями завершує початковий період дослідження творчості Шевченка-художника. Цей період значною мірою співпадає з загальним періодом становлення мистецтвознавчої науки в Україні, який можна умовно назвати аматорським і який припадає на останню третину XIX століття. Якщо загалом мистецтвознавчим матеріалам цих років притаманні пильна увага до конкретних фактів, відсутність узагальнень тощо, то в шевченкознавчих працях спостерігається ще певний синкретизм сприйняття творчої особистості Кобзаря і трактування його образотворчого спадку крізь призму поезії. Водночас, як художник-практик О. Сластьон демонструє в певних питаннях якості фахового мистецтвознавця, що робить його одним з перших представників нового етапу вивчення малярсько-графічних творів митця.

Подальший напрямок досліджень. Розглянутий матеріал є складовою дослідження проблеми становлення важливої галузі шевченкознавства та української науки про мистецтво початку XX століття.

Література

1. Сластьон О. К шевченковой коллекции // Киевская старина.- 1899.-№ 9.- С.99-102.
2. Сластьон О. Шевченко як маляр // Рідний край.- 1906.- № 8.- С.13-16.
3. Сластьон О. Шевченко у мистецтві / Малюнки Т. Шевченка.- СПб., 1911.
4. Сластьон О. Ще не знайдені малюнки і малозвісні погруддя Шевченка // Сяйво.- 1914.-№ 2.- С.60-61.
5. Ханко В. Технічно-мистецька освіта на Полтавщині: 1870 – 1910 роки // Українська академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці. Вип. 8.- К., 2001.- С.103-113.
6. Яцок В. Малярство й графіка Тараса Шевченка: здобутки і перспективи дослідження / Українська академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці. Вип. 8.-К., 2001.- С.120-129.